

K FILOZOFICKÝM ASPEKTOM ÚČELNEJ ČINNOSTI

JÚLIUS ŠVIHRAN, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

ŠVIHRAN, J.: Philosophical Aspects of Purposeful Activity. *Filozofia* 38, 1983, №. 6, p. 708.

When explaining philosophical questions of purposeful activity the author takes account of both biological and social, economic, cultural factors. Their neglecting goes in danger of mechanicism or reductionism on one hand, on the other hand of idealism and mysticism. In the purposeful activity of Man the use of instruments and language as means of communication are very important. However, the significance of language cannot be overestimated and conceived loose from the context of all social life.

Filozofická problematika účelnej činnosti zahrňuje široký okruh ontologických, gnozeologických, metodologických, etických a axiologických otázok. V tejto stati budeme venovať najviac pozornosti gnozeologickým problémom súvisiacim so zámernou, cieľavedomou činnosťou ľudí. V minulosti sa objasňovanie účelnej činnosti neraz spájalo s protikladnými filozofickými pozíciami. Stretávame sa s názormi, ktoré účelnú činnosť popierali, prípadne sa ju snažili redukovať na príčinnosť, spätnú väzbu a pod., ale aj s názormi, ktoré v zámernej činnosti človeka videli prejav jej nadprirodzeného pôvodu.

Spoločným úsilím mnohých vedných odborov, najmä fyziológie, neurológie a psychológie, sa bezpečne zistilo, že účelná činnosť človeka kotví v jeho ústrednej nervovej sústave, ktorá za dnešného vývinového stavu má nielen schopnosť anticipovať priebeh mnohých procesov, ale aj vystihovať zložité vzťahy medzi cieľmi, prostriedkami a postupmi, ktoré vedú k realizácii vytýčených zámerov.

Pre správne objasnenie účelnej činnosti má zásadný význam to, že človek nie je vo svete pasívnym divákom, ani púhym registrátorom okolitého diania, ale aktívnym tvorom, ktorý sa rozhoduje a koná pod vplyvom rozmanitých biologických a spoločenských potrieb, opiera sa pritom o nadobudnuté poznatky, skúsenosti a usiluje sa o určité ciele. Z toho vyplýva, že nie sú primerané mechanistické či redukcionistické koncepcie; rovnako by však bolo nesprávne vidieť v účelnej činnosti prejav čisto mentálnych úkonov, túžob a intencií bez spojitosti so spoločenským dianím tej-ktorej epochy.

Nemôžeme nechať bez povšimnutia ani okolnosť, že otázkam účelnej činnosti venovali vo svojich prácach mnoho pozornosti aj autori, ktorí sa síce hlásili k marxizmu, v skutočnosti však vychádzali z idealistických či mechanistických pozícií. Niektorí z nich zaraďovali účelnú činnosť do čisto subjektívnej sféry vedomia, do sféry hodnôt, iní ju pokladali za obrátenú kauzalitu, mechanickú determináciu a vyvodzovali z toho neprijateľné svetonázorové, ale neraz aj politické dôsledky.

Za súčasného stavu poznatkov nie je už prekvapujúce tvrdenie, že pri objasňovaní dejov v živých organizmoch nevystačíme len s mechanickými zákonmi, s fyzikalistickým opisom. Obstarávanie potravy, ochrana pred nepriateľmi, starostlivosť o potomstvo a celý rad ďalších funkcií naznačuje, že už na úrovni biologickej formy pohybu hmoty sa stretávame s javmi adaptácie, riadenia, účelného správania sa.

Na živý organizmus v každom okamihu pôsobí mnoho podnetov z vonkajšieho prostredia. Veľká časť týchto podnetov ostáva v pozadí pozornosti, niektoré podnety sme neraz nútení potlačiť a len časť podnetov sa dostáva do centra našej pozornosti. Preto nás nemôže uspokojiť behavioristický výklad schémy podnet — reakcia, ktorá vytrháva človeka z komplexu biologických a sociálnych podmienok jeho existencie, ignoruje jeho vedomie a subjekt, jeho genetické dispozície, potreby a záujmy. Bez prihliadania na tieto faktory však nemožno primerane objasniť ľudské správanie, konanie, snaženie a rozhodovanie.

Behaviorizmus v mene objektívnej metodológie a testovania ignoroval psychický život človeka, no ak necháme bez povšimnutia potreby, záujmy, motívy a názory človeka, nemôžeme pochopiť ani jeho správanie a činnosť, ktoré sú regulované spoločenskými zvyklosťami, normami a prevládajúcou hierarchiou hodnôt. Konanie a činnosť človeka sa po celý život nachádza v „silovom poli“ inštitúcií, noriem a hodnôt. Tí, čo túto základnú skutočnosť nerešpektujú, dostávajú sa čoskoro do konfliktu so spoločnosťou a neraz sa o tom presvedčajú na vlastnej škode.

Mnohé motívy korenia v biologických potrebách človeka, no vo fáze, ktorá sa zvykne označovať ako boj motívov, t. j. zvažovania možností a prípustnosti realizácie, výdatne participujú aj informácie, poznatky a normatívne predstavy danej spoločnosti.

O týchto momentoch sa presvedčujeme sebaopozorovaním, ale aj teoretickými úvahami. Veď inak by bolo ťažko odlíšiť zodpovedné konanie od hazardérstva, lajdáctva a nedbalosti, nemalo by zmysel používať odmeny a tresty a spoločenské dianie by sme mohli objasňovať v rámci prírodných vied na základe kauzálnych súvislostí.

Rovnako by však bol nesprávny aj názor, že „človek sa už nemôže dostať do bezprostredného kontaktu so skutočnosťou, nemôže sa k nej postaviť, takpovediac, tvárou v tvár. Čím väčšími sa rozvíja ľudská symbolická činnosť, tým väčšími, zdá sa, ustupuje do pozadia fyzická skutočnosť.“ (2, s. 78) A „namiesto toho, aby sme človeka definovali ako animal rationale, musíme ho definovať ako animal symbolicum“. (2, s. 79)

Fakticky človek bol nútený takmer neprestajne konfrontovať svoje názory, zábery a túžby s reálnym prírodným a spoločenským dianím a pod jeho tlakom si ich korigovať. Len tak možno vysvetliť postupný

wzostup človeka od primitívnych začiatkov k dnešnému stavu, prekonalie „symbolického sveta“ mýtov, alchýmie, astrológie, povier a pod.

Pri symboloch si nemôžeme všimnúť len ich výrazovú a významovú stránku, ich sociálnu funkciu; dôležitá je referencia, ktorou sa upínajú na predmety a deje reálneho sveta, ktorého sme sami súčasťou. Bez objektívneho zdroja, základu by „symbolický svet“ upadol do svojvôle a subjektivismu, stratil by kontrolnú a verifikačnú inštanciu.

II.

Niektorými svojimi náhľadmi sa ku Cassirerovmu stanovisku približuje nedávno zosnulý sovietsky historik a filozof, profesor B. F. Poršnev. Aj on za charakteristickú črtu človeka pokladá reč, ktorá podľa neho „určuje v konečnom dôsledku všetky vlastnosti a procesy ľudskej činnosti“. (4, s. 194) Poršnev ako marxistický autor pripisuje rozhodujúcu úlohu pri vzniku človeka práci a spoločenským vzťahom, no jeho tvrdenia o určujúcej funkcii reči nie sú s tým v úplnom súlade.

I keď sa Poršnev vo svojej práci sústreďuje predovšetkým na objasnenie vzniku človeka a jeho druhej signálnej sústavy, dotýka sa táto problematika mnohých otázok marxistickej filozofie, najmä teórie poznania a historického materializmu. Prechod od biologickej formy pohybu hmoty k sociálnemu a teda v pravom zmysle slova k ľudskému spôsobu života zahrňoval ako svoju zložku, prirodzene, aj vznik reči a druhej signálnej sústavy. O tom nemôže byť sporu. Vo výklade profesora Poršneva sa na niektorých miestach dočítame, že dôležitú úlohu pritom zohrávala interdiktia, t. j. zákaz niektorých prejavov a činností zo strany dominantných jedincov. Ak však zákaz berieme doslovne, predpokladá už určité znaky, ktorých vznik a tvorenie by sa mali objasniť. Ak berieme zákaz voľnejšie, nachádzame ho už u zvierat, kde často môžeme pozorovať, ako dospelé jedince zabraňujú svojim mláďatám v niektorých prejavoch a činnostiach.

Obdobne by sme mohli konštatovať aj o napodobňovaní a sugescii, ktorým Poršnev pripisuje veľký význam pri vzniku človeka. Ak vychádzame z toho, že pre udržanie každého druhu prvoradú úlohu má zaobstarávanie potravy, reprodukcia a ochrana pred nepriateľmi, tak musíme pokladať za závažné zistenie, že už pred dvoma-troma miliónmi rokov sa predok dnešného človeka živil mäsom veľkých zvierat, pričom používal oheň a kamene na drtenie kostí. Podnet k tomu mohli zaiste dať aj lesné požiare či výbuchy sopiek, ktoré takto „náhodne“ poskytli vtedajším predkom človeka „návod“ k príprave potravy.

To sú však otázky, ktoré patria do kompetencie iným. Z hľadiska našej témy je dôležité ukázať na to, že vznik myslenia, reči a tým aj účelnej ľudskej činnosti sa nemohol zaobiť bez rozvíjania pamäti a schopnosti aspoň rudimentárneho zovšeobecňovania a predvídania.

Inštinktivná činnosť prebieha na úrovni vrodených reflexov signál-

nej sústavy, neobsahuje prvky v priebehu života naučeného správania. Profesor Poršnev správne konštatuje, že pre človeka je príznačné potlačenie, negácia niektorých vzruchov v nervovej sústave a vnášanie prvkov z vyššej sociálnej roviny. No táto sociálna rovina predpokladá iné ako len čisto biologické faktory.

Podľa Poršneva druhá signálna sústava sa zrodila ako systém donútenia medzi indivíduami a spočiatku bola v úplnom funkcionálnom a biologickom rozpore s prvou signálnou sústavou. (4, s. 400, 406) To však očividne protirečí učeniu I. P. Pavlova o podmienených a nepodmienených reflexoch. Svojimi pokusmi Pavlov jasne ukázal, že podmienené reflexy možno aj u zvierat vypestovať častým spájaním a opakovaním istých podnetov. Tento záver profesora Poršneva znižuje aj význam a úlohu napodobňovania a sugescie, ktorým vo svojej knihe venuje tiež mnoho pozornosti. Spolupráca a dorozumievanie vtedajších predkov človeka, rozmanitosť prostredí, činností a situovaní vyžadovali a posilňovali pôsobenie druhej signálnej sústavy.

Problematické sa nám vidí aj tvrdenie, že „v období začiatočných stupňov druhej signálnej sústavy ostávala funkcia odrazu predmetného prostredia úplne vecou prvej signálnej sústavy, ktorá aj naďalej riadi celú samostatnú predmetnú činnosť každého indivídua“. Zdá sa nám, že sa tým v evolučnom procese likvidujú prechody a súvislosti a umelo sa narušuje interakcia medzi prvou a druhou signálnou sústavou, ktorá v tých časoch bola pre našich predkov životne dôležitá. Bez tejto interakcie nebolo možné prejavíť svoje potreby, vôľu alebo želanie iným, ani upozorniť na nebezpečenstvo či iné dôležité okolnosti.

Je síce pravda, že vzťah ľudí k vonkajšiemu svetu existuje cez ich vzájomný vzťah. No z toho vôbec nevyplýva, že „veci sa zapájali do fungovania druhej signálnej sústavy najprv ako pomocné prostriedky interindividuálneho sugestívneho aparátu styku“. Z princípov materializmu a z teórie znakov jednoznačne vyplýva, že označujúce kauzálne i geneticky nasleduje po označenom, ktorého je odrazom a pomenovaním. Tvrdiť čosi iné znamená ustupovať z pozícií materializmu.

Protikladu „my“ a „nie my“ muselo predchádzať uvedomovanie si spolupatričnosti jedincov istej skupiny a ich odlišnosti od inej skupiny, musela predchádzať istá *sociálna organizácia*, ktorá zahrňovala už aj začiatky druhej signálnej sústavy. Na čisto animálnej úrovni sa takéto problémy riešia inak.

III.

Vo svojich *Tézach o Feuerbachovi* pokladá Marx za nedostatok celého doterajšieho materializmu to, že predmet, skutočnosť, zmyslovosť chápal iba vo forme objektu, vo forme nazerania a nie ako ľudskú zmyslovú činnosť, ako prax, ako predmetnú činnosť. Marx vychádzal

z toho, že človek nepristupuje k svetu len pasívne; mnohotvárne potreby a ciele ho nútia všímať si rôzne stránky, vlastnosti a súvislosti javov.

Na človeka v každom okamihu pôsobí veľké množstvo podnetov a dojmov. Z tohoto množstva časť ostáva v pozadí a časť sa dostáva do centra pozornosti. O tom, čo sa dostáva do centra našej pozornosti, rozhodujú úlohy, ktoré máme zabezpečiť, problémy, ktoré máme riešiť. Nemalý vplyv tu má zameranosť našej činnosti a našich záujmov.

Marxizmus ukazuje na to, že zdrojom, prameňom našich pocitov je materiálna skutočnosť, ku ktorej sami patríme; zároveň však zdôrazňuje, že človek sa epistemicky a prakticky zmocňuje skutočnosti nie ako izolované individuum, ale ako sociálne organizovaný jednotlivec cez spoločenské vzťahy. Z toho vyplýva, že poznanie má odrazový a zároveň spoločenský, daným stavom spoločnosti determinovaný charakter.

Keby sme pripustili, že vnímanie, poznávanie a hodnotenie závisí len od našej cieľavedomej činnosti, od intencionality, dostali by sme sa na pozície subjektivismu, na pozície ignorovania faktorov, že vnímanie má aj svoju relatívne samostatnú biologickú, neurofyziológickú stránku, svoje objektívne zdroje, že, koniec-koncov, aj zábery, plány a projekty prechádzajú cez vnímanie či pociťovanie, že ich musíme konfrontovať so skutočnosťou a hodnotiť podľa dosiahnutých výsledkov.

Činnosť človeka má svoju subjektívnu stránku v tom, že sa pri nej uplatňujú motívy, očakávania, informácie a rôzne predstavy, zároveň má však aj materiálnu stránku, ktorá pôsobí konkrétnymi podmienkami prírodného a spoločenského prostredia: vlastnosťami látok a materiálov, povahou závislostí a vzťahov.

Z postulátov konkretizmu, ktorý v mene boja proti hypostazovaniu odmieta ako domnelé entity aj činnosti a udalosti, vyplýva, že sociálna skutočnosť sa skladá z konajúcich osôb, predmetov a náradia, ktoré tieto osoby opracovávajú. (3, s. 220) Takýto prístup však zlyháva pri objasňovaní komplexného, systémového charakteru sociálnych procesov a ich vzájomných súvislostí. Bez prihliadania na hospodárske, kultúrne a politické pomery nemožno adekvátne pochopiť ani konanie, snaženie a rozhodovanie ľudí, ich činnosť a dosahované výsledky.

V minulosti niektoré filozoficko-metodologické školy zdôrazňovali zásadnú odlišnosť metód prírodných a spoločenských vied. Kým prírodné vedy, podľa nich, skúmajú všeobecné zákony, spoločenské vedy sa zaoberajú jedinečnými, neopakovateľnými situáciami a osobnosťami. I keď takejto konštatácii nemožno uprieť racionálne jadro, nemožno prehliadať, že aj v spoločenských javoch pôsobia kauzálne, štatistické a vývinové zákonitosti, že pri ich vedeckom skúmaní používame abstrakciu, analýzu, triedenie, zovšeobecňovanie, hypotézy, analógie a mnohé iné postupy, bežne používané aj v prírodných vedách. A tak ako v prírodných, ani v spoločenských vedách nemôžeme týmto postupom vyčítať hypostazovanie, pokiaľ sú seriózne, zdôvodnené, pokiaľ rešpektujú empirické údaje a ich vnútorné súvislosti, skrátka, pokiaľ hodnoverne

odrážajú skúmané dianie. Na tomto odrážaní participujú spoločenské vzťahy a zároveň poznávané, odrážané predmety.

IV.

To, že ľudská činnosť sa odohráva v „silovom poli“ inštitúcií, hodnôt a noriem, že je ovládaná cieľmi a pravidlami, zvädzalo niektorých autorov k predpokladaniu osobitného teleologického či normatívneho spôsobu nazerania na spoločenské dianie, ktoré by sa zásadne odlišovalo od kauzálneho vysvetľovania prírodných javov. Takáto ostrá dichotómia však neobstojí už s ohľadom na mnohé javy v organickej prírode, kde nemožno ignorovať tropizmy, adaptáciu, inštinktívne správanie mnohých a značnú inteligenciu niektorých zvierat.

Nemôžeme prehliadať ani to, že sociálna činnosť ľudí prebieha v interakcii s biologickými osobitosťami nášho organizmu a zároveň so súhrnom podmienok, aké sa vytvorili na našej planéte. Poznávanie vlastností, vzťahov a súvislostí predmetov umožňovalo ich postupné využívanie podľa zámerov človeka.

Z tohto zorného uhla sa zdá, že pojmy, teórie, modely a iné výtvary nášho poznania plnia inštrumentálnu, utilitárnu funkciu v zmysle pragmatizmu. Vo svojich filozofických prácach však Lenin presvedčivo ukázal, že poznatky sú užitočné preto, lebo sú pravdivé, ich utilitárna hodnota závisí od predmetnej pravdivosti.

Od niektorých výrobkov napr. požadujeme, aby boli bezpečné, spoľahlivé, hospodárne a pod.; tieto vlastnosti však musíme docieľiť vhodnými technologickými postupmi s prihliadnutím na povahu materiálov a na možnosti ich použitia. Prelínanie štruktúrneho, funkcionálneho a procesuálneho prístupu nedovoľuje jednostranne absolutizovať teleologické či utilitaristické hľadisko a odhaľuje nevhodnosť tézy, že účelnosť je vlastne obrátená kauzalita.

Kant sa veľmi mylil, keď praktický rozum obmedzoval len na sféru morálky. Praktické usudzovanie, ktoré sa pohybuje po línii cieľov, prostriedkov a výsledkov, má široké rozpätie od výrobných nástrojov cez jazyk až po výchovnú a politickú činnosť. Takto človek vytváral svet artefaktov, svet kultúry, civilizácie, techniky, ktorý sa líši od prírody a podlieha špecifickým zákonom.

Už Engels upozorňoval na to, že kým v prírode pôsobia slepé sily, v spoločnosti vystupujú ľudia obdarení vedomím a sledujú isté ciele. To však, podľa Engelsa, nijako nevyklučuje pôsobenie všeobecných zákonov vývinu ľudskej spoločnosti a nezabúva nás povinnosti pod povrchom náhod odhaľovať pôsobiace zákonitosti.

Predstavitelia teleologickej školy sa nezamýšľali dostatočne nad otázkou, prečo ľudia istej epochy či skupiny chceli práve to a nie niečo iné, prečo ich vôľa a snaženie sa uberali práve takým a nie iným smerom. Pritom v marxizme odpoveď na takéto otázky organicky vyplýva

z prihladania na stupeň vývinu výrobných síl, na hospodárske a spoločenské zriadenie, z prihladania na reálne záujmy zúčastnených spoločenských tried, skupín či jednotlivcov.

Tézu o tom, že spoločenské bytie určuje spoločenské vedomie, nemôžno chápať ako jednostranné kauzálne pôsobenie. Marxizmus priznáva vzájomné pôsobenie medzi oboma oblasťami, no zdôrazňuje prvotnosť a určujúcu úlohu spoločenského bytia. Účelnosť vystupuje ako aktívna zložka v živote spoločnosti, je však sprostredkovaná a determinovaná mnohými vplyvmi biologickej, ekonomickej a kultúrnej povahy.

V.

Hegel vyslovil myšlienku, že človek pri používaní a vytváraní nástrojov usudzuje. (Por. napr. 4, s. 344 a n.) Toto usudzovanie nemusí však mať charakter dedukcie či indukcie. V literatúre sa označovalo často ako praktický úsudok, teleologická forma myslenia a pod. Poukazovalo sa pritom najmä na to, že tu ide o vystihnutie vzťahov medzi cieľmi, prostriedkami, výsledkami a k tomu primeranými činnosťami, smerujúcimi k realizácii vytýčených zámerov či projektov. Zo skúsenosti vieme, že občas pritom dochádza aj k prekážkam, ťažkostiam, prípadne k nežiadúcim náhodám. Kľúčovú úlohu tu má odhad reálneho stavu vecí, možností a stanovenie primeraných postupov. Pri vlastnej realizácii nevystačíme s abstraktnými poučkami; potrebné sú konkrétne znalosti javov a ich podmienok. Len tak prináša konanie a rozhodovanie praktické výsledky a môže byť zároveň vodidlom pri posudzovaní miery zodpovednosti, resp. viny v prípadoch, keď činnosť prináša nežiadúce alebo protispoločenské následky. Podrobne sa tým zaoberajú viaceré teoretické úvahy právnikov. Praktickú sféru ľudskej činnosti regulujú však rôzne nariadenia, predpisy, smernice a zákony, ktorých zmyslom a účelom je dosiahnuť taký stav, v ktorom by v našej spoločnosti bolo čo najmenej negatívnych a škodlivých javov.

VI.

V práci *L. Feuerbach a zavŕšenie klasickej nemeckej filozofie* Engels upozorňuje na kvalitatívny rozdiel medzi prírodným a spoločenským dianím. Kým v prírode pôsobia nevedomé, slepé sily, v spoločnosti konajú ľudia obdarení vedomím a usilujúci sa o určité ciele. Tieto Engelsové myšlienky majú zásadný význam pre vysporiadanie sa s rôznymi formami redukcionizmu. Pod vplyvom rôznych módných západných smerov sa občas stretávame aj u nás s náhľadmi, že v spoločenskom dianí primárnu úlohu majú pudy, inštinkty, že práca, myslenie, vedomie, kultúra, skrátka typicky ľudské charakteristiky sú akýmsi náterom, za ktorým sa skrývajú animálne sily.

Ako nemožno zaznávať biologické a fyziologické zákonitosti, tak nemožno podceňovať ani vplyv hospodárskych, kultúrnych a politických pomerov, význam práce, výchovy, učenia sa a vlastnej aktívnej účasti na živote spoločnosti. Podstatnou zložkou spoločenského diania je vytváranie materiálnych a kultúrnych hodnôt, pričom na tomto procese sa podieľajú sociálne organizovaní jedinci, ktorí vzájomne spolupracujú, komunikujú, vymieňajú si informácie, ktorí sa neprestajne nachádzajú v „silovom pôsobení“ inštitúcií, noriem, tradícií a mnohôtvárných vzťahov.

Pre riadny chod spoločenského života je potrebné zosúlaďovať záujmy a činnosť rôznych spoločenských vrstiev a skupín, individuálne, skupinové, miestne a celospoločenské záujmy. Táto úloha vystupuje osobitne výrazne v socialistickom zriadení, ktoré plánovite rozvíja svoje hospodárstvo, cieľavedome usmerňuje rozdeľovanie i spotrebu; nenecháva spoločenské dianie napospas hre živelných síl.

Riadenie hospodárskych, sociálnych a kultúrnych premien sa za socializmu opiera o poznanie zákonitostí spoločenského vývinu, o vedeckú analýzu potrieb a záujmov ľudí. Sledujú sa pri tom dlhodobé celospoločenské ciele a hodnoty. Veď jednou zo základných zásad socializmu je uspokojovanie rastúcich materiálnych a kultúrnych potrieb ľudí na základe dosiahnutého stupňa spoločenskej výroby.

Ekonomovia v hospodárskej činnosti oddávna akcentovali hľadiská produktivity, rentability, hospodárnosti, efektívnosti. Dnes popri ekonomických ukazovateľoch musíme čoraz viac prihliadať aj na ekologické súvislosti. O to je naša situácia zložitejšia. No aj tak nemôžeme súhlasiť s náhľadmi niektorých buržoáznych teoretikov, ktorí hlásajú neschopnosť ľudského rozumu riadiť globálne spoločenské procesy. Ukazujú pritom najmä na protichodnosť záujmov triedne rozdeleného ľudstva, na množstvo násillia v medziľudských i medzinárodných vzťahoch, na neochotu majetných vrstiev obmedzovať vlastné nároky a pod. Títo autori však zabúdajú na to, že moderná veda nám dáva čoraz viac cenných informácií i účinných prostriedkov na zvládnutie problémov, že s rastom úloh rastú i ľudia, že s rozvojom spoločnosti sa vynárajú i nové možnosti vzájomného spolunažívania.

Preto u nás prebieha zápas o formovanie socialistického vedomia človeka, o jeho hodnotovú orientáciu, o jeho morálno-politický profil. Toto vo svojom súhrne ovplyvňuje motiváciu i činnosť ľudí, ukazuje zmysel ich snaženia. Prítom zároveň poskytuje východisko pre správne vysvetľovanie a hodnotenie prebiehajúcich spoločenských zápasov.

LITERATÚRA

1. ABRAMOVA, N. T.: Celostnosť i upraveníje. Moskva 1974.
2. CASSIRER, E.: Esej o človeku. Bratislava 1977.
3. KOTARBIŇSKI, T.: Praxeologie. Praha 1972.

4. LENIN, V. I.: Filozofické zošity. Bratislava 1980.
5. PORŠNEV, B. F.: O začiatkoch ľudských dejín. Bratislava 1979.
6. THOMSON, G.: První filosofové. Praha 1958.

К ФИЛОСОФСКИМ АСПЕКТАМ ЦЕЛЕСООБРАЗНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Юлиус Швигран

Излагая философские вопросы целесообразной деятельности, автор принимает во внимание как биологические, так и социальные, экономические и культурные факторы. Вне такого подхода, с одной стороны, угрожает опасность механицизма или редукционизма, с другой стороны, опасность идеализма и мистики. В целенаправленной деятельности человека важное место имеет использование орудий и языка как средства общения. Но и значение языка нельзя абсолютизировать и вырывать его из контекста всей общественной жизни.

ZU DEN PHILOSOPHISCHEN ASPEKTEN ZWECKORIENTIERTER TÄTIGKEIT

Július Švihran

Bei der Auslegung philosophischer Fragen einer zweckorientierten Tätigkeit, berücksichtigt der Vf. so biologische als auch soziale und ökonomische sowie Kulturfaktoren. Ohne diese Verankerung entsteht einerseits die Gefahr des Mechanizismus oder Reduktionismus, andererseits des Idealismus und der Mystik. In der zweckorientierten Tätigkeit des Menschen stellt die Verwendung von Werkzeugen und Sprache als Verständigungsmittel einen wichtigen Faktor dar. Die Verabsolutierung der Bedeutung der Sprache und ihre Herauslösung aus dem Gesamtkontext des sozialen Lebens ist jedoch irreführend, schliesst der Vf.